

Το σταλινικό οικονομικό σύστημα

Ποια θα πρέπει να είναι τα χαρακτηριστικά ενός οικονομικού συστήματος προκειμένου να μην καταρρεύσει;

- Οι οικονομικές, πολιτικές και ιδεολογικές δομές θα πρέπει να είναι σύμφωνες, γιατί είναι αλληλένδετες.
- Η εγκαθίδρυση ενός σύμφωνου οικονομικού συστήματος απαιτεί:
 - συμφωνία μεταξύ των οικονομικών δομών
 - συμφωνία μεταξύ των πολιτικών και οικονομικών δομών
 - και τελικά συμφωνία μεταξύ της επικρατούσας ιδεολογίας και της πολιτικοοικονομικής δομής.

Είναι αυτή η συμφωνία αρκετή;

- Όχι. Ένα οικονομικό σύστημα με **συνοχή** πρέπει να είναι εύκαμπτο και ικανό να υιοθετεί αλλαγές στην κοινωνική πραγματικότητα, κάνοντας πιθανή την επιβίωσή του μέσα στον χρόνο. Πρέπει να είναι **βιώσιμο** (Ward, 1990^α).
- Για να διατηρηθεί η συνοχή πρέπει οι αλλαγές σε μία δομή να συνοδεύονται από αλλαγές και στις άλλες δομές.
- Ο κύριος στόχος κάθε αλλαγής όχι μόνο επίτευξη συνοχής αλλά και βιωσιμότητας, δηλ. η εγκαθίδρυση ενός οικονομικού συστήματος που διαθέτει την ικανότητα να μεταβάλλεται με βάση τις εναλλασσόμενες συνθήκες.

Ιστορία και κοινωνία (1)

- Οι κοινωνίες έχουν αναπτύξει μηχανισμούς για να δομήσουν τις πολιτικοοικονομικές σφαίρες επιρροής τους. Π.χ. εξουσία (κεντρική διοίκηση).
- Ιδεολογία δικαιολογεί τις απαιτήσεις του ελέγχου ή της αυτονομίας.
- Υπάρχει αβεβαιότητα μεμονωμένων στόχων γιατί εξαρτώνται από αποφάσεις κι ενέργειες κι άλλων μελών.
- Μέσω της εξουσίας ή μέσω της αυτονομίας οι άνθρωποι προσπαθούν να μειώσουν την αβεβαιότητα επιτυγχάνοντας τους στόχους τους.

Ιστορία και κοινωνία (2)

- Οι κοινωνίες χρειάζονται από καιρό σε καιρό αναδιοργάνωση των εσωτερικών σχέσεων των μελών τους.
- Ένα συνεχές οικονομικό σύστημα πρέπει να είναι ευέλικτο και να υιοθετεί τις αλλαγές.
- Οι αλλαγές στον τρόπο που οι κοινωνίες είναι δομημένες είναι απαραίτητες, γιατί οι στόχοι που θέτουν τα άτομα και οι περιορισμοί που συναντούν δεν είναι δεδομένοι. Τα άτομα αλλάζουν το περιεχόμενο και την προτεραιότητα των στόχων και των αξιών με την πάροδο του χρόνου. Συνεπώς το σύστημα πρέπει να εισάγει νέους μηχανισμούς που να διευκολύνει τις επιτυχίες τους.

Ιστορία και κοινωνία (3)

- Πόλεμοι, πείνα, φυσικές καταστροφές αρχή για ριζοσπαστικές αλλαγές στους περιορισμούς, τους στόχους και τη συμπεριφορά, προκαλώντας έτσι εσωτερικές αλλαγές.
- Ανταγωνισμός με άλλες κοινωνίες πίεση προόδου για κάθε κοινωνία, διαφορετικά θα φανεί ότι οπισθοδρομεί.
- Η επιβίωση μιας συγκεκριμένης οικονομικο-πολιτικο-ιδεολογικής δομής εξαρτάται από τη δυνατότητά της να εισάγει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις. Η αποτυχία να υιοθετήσει νέες καταστάσεις θα οδηγήσει στην ολοκληρωτική κατάρρευση της δομής.
- Σκοπός των μεταρρυθμίσεων η ισορροπημένη ανάπτυξη κάθε έκφανσης της κοινωνίας (πολιτική, οικονομική, ιδεολογική).

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (1)

- Οικονομικό σύστημα με συνοχή (consistent).
- Η συνοχή έκανε δυνατή την επιβίωση του σταλινικού συστήματος βραχυχρόνια.
- Δεν διευκόλυνε την εσωτερική αλλαγή με τις εναλλασσόμενες οικονομικές συνθήκες.
- Οι οικονομικές, πολιτικές και ιδεολογικές δομές δεν ήταν σε θέση να ενθαρρύνουν μία μεταρρύθμιση.
- Το σταλινικό οικονομικό σύστημα έχασε τη συνοχή του κάτω από τις νέες οικονομικές συνθήκες αδύνατη η ανάπτυξη ενός βιώσιμου οικονομικού συστήματος.

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (2)

- Από τη στιγμή που η κοινωνία επιλέξει την οικονομική της δομή, η επιλογή θα έχει επιπτώσεις στην πολιτική δομή. Θα πρέπει να υπάρχει συνοχή μεταξύ πολιτικών και οικονομικών δομών.
- Ικανοποιητική λειτουργία του συστήματος: Η εγκαθίδρυση μίας σταθερής πολιτικοοικονομικής δομής απαιτεί μία ιδεολογία σύμφωνη με τις οικονομικές και πολιτικές δομές της κοινωνίας.

Οικονομική δομή

- Ιδιοκτησιακές σχέσεις
- Οργανωτικές σχέσεις
- Σχέσεις κινήτρου.

Ιδιοκτησιακές σχέσεις

- Η ιδιοκτησία (ownership of property) οδηγεί σε δικαιώματα περιουσίας (property rights), δηλ. το δικαίωμα να αποκλείεις άλλους από τη χρήση της, το δικαίωμα να τη χρησιμοποιεί ο ίδιος και να καρπώνεται τα έσοδα.
- Η ιδιοκτησία είναι το αποτέλεσμα της ανεπάρκειας (scarcity) και είναι ένα μέσο κατηγοριοποίησης των μελών της κοινωνίας σε κοινωνικές τάξεις.

Οργανωτικές σχέσεις

- Οι οργανωτικές σχέσεις δείχνουν πως οι οικονομικές μονάδες συνεργάζονται για να πετύχουν τους στόχους τους.
- Οι οικονομικές μονάδες είναι οι κεντρικές αρχές, τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις.
- Σημαντικό ρόλο παίζει η ενημέρωση. Οι πληροφορίες προκειμένου να ενεργοποιηθούν οι οικονομικές μονάδες μπορούν να διανεμηθούν από τις παραδόσεις, από την κεντρική διοίκηση ή τις αγορές.

Σχέσεις κινήτρου

- Οι σχέσεις κινήτρου προσδιορίζουν τον τρόπο με τον οποίο κινητοποιούνται οι οικονομικές μονάδες, προκειμένου να πετύχουν τους στόχους τους.

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (3)

- Όταν μία κοινωνία διαλέξει το οικονομικό της σύστημα, αυτό έχει επιπτώσεις στη διαδικασία λήψη αποφάσεων, ειδικότερα όσον αφορά το σύστημα και τη λειτουργία των κεντρικών αρχών.
- Αν στο οικονομικό σύστημα οι μονάδες συνεργάζονται μέσω εντολών κεντρικής αρχής αυτό έχει επιπτώσεις στη φύση της πολιτικής δομής.
- Μια μη πλουραλιστική μορφή οικονομικής συνεργασίας μεταξύ ειδικευμένων οικονομικών μονάδων απαιτεί, για να επιτευχθεί η συνοχή (consistency), μια μη πλουραλιστική μορφή πολιτικής δομής.
- Ο πλουραλισμός αναφέρεται σε μία δομή που αναγνωρίζει, σέβεται και ανέχεται περισσότερες από μία απόψεις (Petrenko, 1989).

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (4)

- Η πολιτική δομή πρέπει να λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο διαφορετικά η δύναμη της κεντρικής αρχής θα αμφισβητηθεί και θα υπονομευθεί.
- Αν η οικονομική δομή ενθαρρύνει την αυτονομία, πρέπει να εφαρμοστεί ένα κατάλληλο πολιτικό σύστημα. Εάν δεν υπάρχει ένα τέτοιο σύστημα η αρχή δεν θα επιβιώσει για πολύ αφού τα άτομα που βιώνουν τα οφέλη της αυτονομίας στο οικονομικό σύστημα θα τα απαιτήσουν από το πολιτικό σύστημα.

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (5)

- Η ιδεολογία αναφέρεται σε ένα συνεκτικό σύνολο αξιών και πεποιθήσεων για τους άλλους, τον κόσμο και τον εαυτό μας.
- Προωθεί ένα συγκεκριμένο πρότυπο κοινωνικών σχέσεων και κανονισμών και καθορίζει τους στόχους των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και τα ηθικά πρότυπα της ανθρώπινης συμπεριφοράς.
- Η ιδεολογία μπορεί να είναι ευέλικτη αλλά η αποτελεσματικότητά της δεν είναι ολοκληρωτική. Υπάρχει αντίσταση στις αλλαγές από αυτούς που έχουν συμφέροντα στο υπάρχον καθεστώς και από αυτούς που χρησιμοποιούν την ιδεολογία για να αιτιολογήσουν τη συντηρητική τους τοποθέτηση.
- Πρέπει να ενισχύει και να ικανοποιεί την πολιτικοοικονομική δομή για να λειτουργεί σωστά το σύστημα.

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (6)

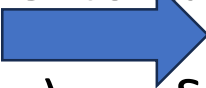

- Οικονομική δομή του σταλινισμού (1)
 - Ο Στάλιν ερμήνευσε τα κείμενα του Μαρξ σαν να ήθελε να προτείνει ότι η οικονομία θα έπρεπε να έχει μια κεντρικά ελεγχόμενη βάση.
 - Η κεντρική διοίκηση στη σταλινική της μορφή έδωσε τη δυνατότητα στην κεντρική αρχή να συγκεντρώσει πηγές (resources) σύμφωνα με τις ανάγκες της και χωρίς να επηρεάζεται από την κερδοφορία, τα ιδιωτικά κεφαλαιουχικά ενδιαφέροντα ή την κοινή γνώμη.
 - Το μοντέλο αυτό συνδυάστηκε με μια στρατηγική εκτεταμένης ανάπτυξης.
 - Παρέχει τα μέσα για ραγδαία εκβιομηχάνιση
 - Είναι κατάλληλη για υποανάπτυκτες οικονομίες (ο συγκεντρωτισμός λήψης αποφάσεων είναι ίσως ο καλύτερος τρόπος όταν οι οικονομίες διαθέτουν σχετικά ανεπαρκείς πηγές)

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (7)

- Οικονομική δομή του σταλινισμού (2)
 - Σχετικά με τις ιδιοκτησιακές σχέσεις όλα τα μέσα παραγωγής πλην της εργασίας ανήκαν στο κράτος. Όλες οι πηγές κεφαλαίου, γης και οι φυσικές πηγές ανήκαν στο κράτος.
 - Η συλλογική ιδιοκτησία επιτρεπόταν στη μορφή της συλλογικής φάρμας (private plot) και της λιανικής αγοράς αγαθών (retail outlets). Ιδιωτική περιουσία υπήρχε μόνο σε λίγες περιπτώσεις και η παραγωγή μπορούσε να αφομοιωθεί σε ευκαιριακές (spontaneous) αγορές (ειδικές αγορές που εμφανίζονταν στην πόλη και καθορίζονταν από τις αρχές της προσφοράς και της ζήτησης και όχι από την κεντρική εξουσία).

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (8)

- Οικονομική δομή του σταλινισμού (3)

- Στηρίζεται σε μια κρατικοκεντρική γραφειοκρατική οργάνωση στην οποία η αγορά αντικαθίσταται από ένα σύνολο εντολών προς τις επιχειρήσεις το οποίο ορίζεται από την κεντρική αρχή Ισορροπία (ποσότητα που απαιτείται = ποσότητα που προσφέρεται) και διανομή (καταμερισμός) των πηγών που χρειαζόταν η κεντρική διοίκηση.
- Η κεντρική αρχή όργανο υλοποίησης των στόχων.
- Το κόμμα καθόριζε τους στόχους (είχε τον ηγετικό ρόλο- το μονοπώλιο της εξουσίας)
- Το κράτος προσπαθούσε μέσω του κρατικού οργανωτικού σχεδιασμού και των υπουργείων του να αναλάβει όλες τις λειτουργίες σχεδιασμού και παράλληλα τις διοικητικές λειτουργίες στόχος του να μετατρέψει τις αποφάσεις της πολιτικής σε αποτελέσματα

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (9)

- Οικονομική δομή του σταλινισμού (4)

- Οι αποφάσεις είχαν τη μορφή 5ετών προγραμμάτων, τα οποία έθεταν στόχους σε υλικούς και νομισματικούς όρους.
- Κεντρικοί στόχοι επίπεδο παραγωγής, αύξηση παραγωγικότητας, ποσό που πληρώθηκε σε μισθούς κλπ
- Οι υπεύθυνοι αποφυγή υπερβολικής ζήτησης και υπερβολικών αποθεμάτων αγαθών και όχι το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα (δηλ. αποτελεσματική ικανοποίηση της ζήτησης με παραγωγή στο χαμηλότερο δυνατό κόστος).
- Στόχος να συμπεριλάβει τη μεγαλύτερη δυνατή ποσότητα οικονομικών αγαθών στο σχεδιασμό παρά να πετύχει την καταλληλότερη κατάσταση.
- Αποδέκτης των στόχων της επιχείρησης ήταν ο διευθυντής της επιχείρησης, ο οποίος ήταν μισθωτός υπάλληλος (υπεύθυνος υλοποίησης του σχεδίου). Η εταιρεία βασιζόταν στην αρχή του ενός και μοναδικού διευθυντή.

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (10)

- Οικονομική δομή του σταλινισμού (5)
 - Σοβιετικό διοικητικό σύστημα – απολυταρχικό
 - Κεντρικές διοικήσεις διόριζαν τον διευθυντή, ο οποίος ήταν υπόλογος στο εργατικό προσωπικό του.
 - Τα εμπόδια στη διαδικασία λήψης αποφάσεων δεν ήταν εμπόδια αγοράς, αλλά είχαν σχέση με το ότι οι διευθυντές είχαν λίγη αποτελεσματική επιρροή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Είχαν καθήκον να πετύχουν τους στόχους των κεντρικών σχεδίων.
 - Οι σχέσεις αγοράς δεν ήταν θεμιτές. Οι συναλλαγές μεταξύ των κρατικών επιχειρήσεων έπρεπε να γίνονται βάσει κεντρικών εντολών.
 - Μη πλουραλιστικός χαρακτήρας της οικονομικής δομής.
 - Το ηγετικό κόμμα ήταν αυτό που ως επί το πλείστον καθορίζει τις επιλογές.
 - Το μοντέλο αυτό πετυχαίνει μία εσωτερική συνοχή μέσω της κρατικής ιδιοκτησίας, της κεντρικής διοίκησης και των υλικών κινήτρων.
 - «σχεδιαστικός φετιχισμός» (εμμονή οικονομικών παραγόντων με οικονομικά αγαθά παρά με τις κοινωνικές σχέσεις)

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (11)

- Πολιτική δομή του σταλινισμού (1)
 - Διανομή δύναμης λήψης αποφάσεων μεταξύ του ηγετικού κόμματος και του κράτους.
 - Το κόμμα με ρόλο ηγέτη υιοθετεί αρχηγική θέση.
 - Το κόμμα ήταν οργανωμένο με λενινιστικό πρότυπο του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού. Όλες οι αποφάσεις του ήταν δεσμευτικές για όλα τα μέλη του.
 - Ήταν ένας επιλεκτικός οργανισμός (ανοιχτό σε μικρό κομμάτι ανθρώπων).
 - Διαφωνία μέλους καθαίρεση από το κόμμα.

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (12)

- Πολιτική δομή του σταλινισμού (2)
 - Σημαντικές λειτουργίες του κόμματος:
 - Προσδιορισμός πολιτικών στόχων
 - Αλλαγή επικρατούσας ιδεολογίας
 - Καθοδήγηση μαζικών οργανισμών (όπως εργατικά σωματεία)
 - Γενικότερα, η δράση του κόμματος ως επιστάτης του κρατικού μηχανισμού.

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (13)

- Η ιδεολογική διάρθρωση του Σταλινισμού
 - Η ιδεολογία του Σταλινισμού ενίσχυσε τη συγκεντρωτικά ελεγχόμενη φύση της οικονομικής και πολιτικής διάρθρωσης.
 - Το άτομο δεν ασκούσε καμία εξουσία.
 - Απέρριπτε την ιδέα του αυτοδιοικούμενου εργάτη καθώς και πλουραλιστικά ανεξάρτητα εργατικά σωματεία που εξέφραζαν άμεσα τα εργατικά συμφέροντα.
 - Κατά τον Στάλιν σοσιαλισμός εγκαθιδρύεται όταν το κράτος ως αντιπρόσωπος του λαού εθνικοποιεί/ κοινωνικοποιεί τη λαϊκή περιουσία και αντικαθιστά τις ιδιωτικές συναλλαγές στην αγορά με τον κρατικό σχεδιασμό (Resnick and Wolf, 2002)

Σταλινικό οικονομικό σύστημα (14)

- Ο υψηλός βαθμός της συνοχής ανάμεσα στην οικονομική, πολιτική και ιδεολογική διάρθρωση επιτεύχθηκαν στο Σταλινικό οικονομικό σύστημα λειτουργώντας σε μία διοικητική βάση.
- Οικονομική διάρθρωση κρατική ιδιοκτησία, κεντρική διοίκηση
- Πολιτική διάρθρωση ηγετικός ρόλος, σωστή γραμμή και δημοκρατικό συγκεντρωτικό κόμμα
- Ιδεολογική διάρθρωση με σχέδια που αντανakλούν τη σωστή γραμμή αντλούμενη από το κόμμα και επιβαλλόμενη στις επιχειρήσεις και στα νοικοκυριά.
- Εκταταμένη ανάπτυξη αντί εντατικής

Ήταν το Σταλινικό σύστημα βιώσιμο;

- Το Σταλινικό σύστημα λειτουργούσε ως μέσο για ταχεία ανάπτυξη.
- Οι δυσχέρειες εμφανίστηκαν όταν οι πηγές της εκτεταμένης ανάπτυξης εξαντλήθηκαν.
- Αν δεν είναι επιτεύξιμο μεγάλο ποσοστό οικονομικής ανάπτυξης ο Σταλινισμός θα καταρρεύσει.
- Η ιδεολογία του στηρίζεται σε ταχεία αύξηση στην υλική παραγωγή.
- Το σταλινικό σύστημα δεν παρείχε μηχανισμούς μεταρρύθμισης και δεν κατάφερε να προσαρμοστεί όταν άλλαξαν οι συνθήκες.

Βιβλιογραφία

Μαραγκός, Ι. και Μπιτζένης Α. (2007). *Τα Οικονομικά της Μετάβασης*. Εκδόσεις Σταμούλη.